

Exekuce na kunwaldském panství v r. 1724

Příspěvek k dějinám Moravských bratří, 7. část

Daniel Říčan

V minulé části bylo již v souvislosti s popisem působení Kristiana Davida na kunwaldském panství naznačeno, jak probíhaly výslechy a exekuce v Kunwaldě. Morbidní příběhy jsou v dnešní době v kurzu a tak snad čtenáři lehce stráví i toto téma.

Systém soudnictví v českých zemích po Bílé hoře byl značně složitý. Na rozdíl od moci zákonodárné, kterou vykonával pouze panovník a zemské sněmy s panovníkovým souhlasem, moc soudní byla vykonávána řadou institucí. Soudní orgány byly různé i pro jednotlivé země České koruny, pro jednotlivé stavy a též pro různé předměty projednávání. Základní soustava byla tato: Pro šlechtu byl soudem první instance soud zemský (pro nás v Olomouci), pro měšťany městské soudy jednotlivých měst a pro poddané soudy příslušných feudálních vrchností na panstvích, v našem případě na vrchnostenské kanceláři v Kunwaldě, kam spadaly obce tohoto malého panství Kunwald, Suchdol a Butovice. Jako druhá instance k těmto soudům sloužil Apelační soud. Nejvyšším soudním orgánem pak byla do r. 1749 Česká dvorská kancelář ve Vídni. Přestupky věroučné byly předávány soudu inkvizičnímu (církvnímu), který po vynesení rozsudku předal odsouzeného světskému soudu, aby na něm vykonal rozsudek. Můžeme ještě připomenout, že předstupněm soudu vrchnostenského v Kunwaldě byla soudní pravomoc rychtáře, který soudil drobné přestupky jako výtržnictví, drobné krádeže a podobně. V případě, který popisujeme, v té době Kunwald rychtáře neměl a suchdolský rychtář Heinrich Teltschik (úřadující 1697-1731) naprosto selhal a dalo mu patrně dost úsilí, aby nebyl sám obviněn, protože jeho syn (později i sestra) byl mezi nejaktivnějšími a mezi prvními pěti exulanty.

Majitelem Kunwaldského panství byla hraběnka Marie Eleonora kněžna z Lichtensteinu provdaná Harrachová (1705-1757). Pobyt její a jejího manžela Harracha, významného státníka a vyslance v různých zemích Evropy, byl v Kunwaldu velice sporadický. Zámek zdědili v r. 1723, a období bezvlády překlenující svou horlivou iniciativou správce Dittrich, který přišel mezi zdejší úřednictvo kolem r. 1706 jako obyčejný písařík, někdy v letech 1714-20 už jako správce se zasloužil o několik významných investičních akcí, pak zmizel na čas ve Vídni a od r. 1722 už opět proháněl poddané na Kunwaldském panství a je možno jej srovnávat i se slavným regentem rožmberského panství Krčínem z Jelčan. Vedle něj patřil mezi úřednictvo, které mělo co do činění s výslechy, ještě písař Schneider a také panští pacholci, prostí sloužící s běžnými denními povinnostmi na zámku, kteří však na rozkaz svých představených se občas museli postavit do nezáviděníhodné role vykonavatelů rozsudků. Jsou však známy případy, že stáli na straně souzených a pomáhali jim. K této sestavě patřil ještě farář Josef Rackinger (1721-35) ze Šenova, pod jehož farnost obce Kunwald a Suchdol patřily... *nám poslali jako faráře nejkrutějšího zuřivce a pronásledovatele, kterého měli.*

Přesto je zapotřebí některé dosavadní zprávy o exekucích na Kunwaldském panství zbavit přehnaných hodnocení a postavit je do reálnějšího světla: Větší vyšetřování a tresty proběhly v roce 1724 čtyřikrát:

1. Soukromá iniciativa správce Dittricha kolem Velikonoc 1724, ihned po prozrazení velkých shromáždění, kdy nechal předvolat asi 20 hospodářů z Kunwaldu. Bylo to patrně 24.dubna. Předvolaní byli přirozeně ti, které ve shromáždění předchozího dne přistihnul. Vyšetřováním zjišťoval především podrobnosti o přítomnosti Kristiana Davida, cesty do evangelického kostela v Těšíně a kdo vedl shromáždění. Když zjistil, že hlavním původcem je David Schneider ze Suchdolu, dal jej taktéž předvést. Věznění trvalo asi čtyři dny o hladu. Do okovů byli zavazováni jen někteří, pro tak velké množství delikventů nebylo panství vybaveno železy. Poté byli opět vyslýcháni, vše zaprotokolováno a propuštění s pohružkou 100 tolarů pokuty a tělesného trestu, bude-li se to opakovat. O tělesných trestech ještě není řeč a vůbec musíme brát v úvahu, že správce Dittrich potřeboval na panství zdravé a tělesně zdatné lidi schopné robotních povinností a ne mrzáky.

Po propuštění patrně následovalo čekání na písemné instrukce z Vídne od paní hraběnky. Tam patrně také putovaly zápisy výslechů, které jsou zatím nezvěstné. ...*pak nám zapověděl pod trestem smrti, abychom nekonali shromáždění, ale my jsme od toho nemohli upustit, ne-*

boť jsme věděli, že „Více sluší poslouchati Boha, než lidi.“ Shromáždění nebyla potom tak velká, nýbrž jen několik nás jsme se slezli, když jsme mohli. V obci začali už někteří reptat, že chtějí mít pokoj a že my sami jsme si zavinili své trampoty. Ode dne sv.Filipa a Jakuba až k sv.Janu (24.května) byl zase pokoj. Někteří však nečekali na další události. Druhého května po desáté večer se vydalo na cestu do exilu prvních pět poddaných. Byli to suchdolané, mladí muži ve věku 19-29 let. Tři z nich se jmenovali David Nitschmann, synové movitých sedláků, syn rychtáře Jan Teltschik a syn svobodného sedláka z Horního dvora Melchior Zeisberger. Později se o nich mluví jako o „Pěti sloupech církve“ a jejich kroky se rozešly dále do různých končin světa: Irsko, sev. Amerika, Západní Indie, Cejlon, Skandinávie, ale také do tmavých kobek žalářů.

2. Vrchnostenský soud se sešel na příkaz hraběte pravděpodobně 26. června. ...Potom musely přijít obě vesnice na zámek a tam jim přečetli list, který prý byl od vrchnosti: „...aby vydali své svůdce, sice jinak setnou hlavy a přísně potrestají. „Kunwaldští“ byli hned hotovi a udali 10 i více osob, ale suchdolané to nechtěli. Tu vybral vrchní mne a ještě dva jiné a volal na ty druhé: „Vyplivnětety ty darebáky“. Konečně po delším zdráhání se poradili a někteří byli potrestáni pokutami peněžními, než aby všichni museli trpět, což by stálo více. Ted' dovolil ostatním, aby odešli domů, ale nás zadržel (patrně suchdolské) a myslil, že z nás ještě si některé vybere, neboť Kunínští udali mu mnohem více, což se mu nelíbilo. Když pak byly konány výsledky, byli jsme proti jeho vůli propuštěni třetího dne. Vrchnostenský řádně sestavený soud patrně nařídil ustavit podle tehdejších právních regulí hrabě Harrach s manželkou. Jeho úkolem bylo sepsat původce. Nejsou známi jeho členové, ale dá se předpokládat, že to byli správce, písař a farář Rackinger.

3. Vyšetřování po příjezdu hraběte, který přijel do Kunwaldu, aby se osobně přesvědčil o stavu věcí, proběhlo koncem září. Ze svědectví Moravanů je zřejmé, že správce zatím jen vyhrožoval, naháněl hrůzu, ale hrabě už během dvou týdnů své přítomnosti neměl slitování. Věznění bylo provázáno týráním a jako donucovací prostředek byly i tělesné tresty. Hrabě vyšetřoval 2 týdny každého zvlášť osobně a potom po čtyřech dnech věznění byli propuštěni. ... předvolal různé lidi z obou vesnic, také naše protivníky a examinoval každého zvlášť. Podruhé předvolal nás suchdolané zase 16 osob. Po našem výsledku dal každého z nás do okovů, některé zavřel do pustých světnic věže, jiné do sklepů a děr. Tehdy byla veliká zima a moc sněhu. Proto jsme museli dva dny a dvě noci poskakovat, jen abychom nezmrzli..., ...na druhý den přišel vrchní k nám a ptal se, jestli bychom nechtěli přece jen učinit jiné přiznání. Ujišťovali jsme ho, že nemůžeme jinak, poněvač žádají od nás věci, které jsou proti Božím přikázáním. On zaklel a pravil: Bez jiného přiznání nebudete propuštěni. Třetího dne měli jsme být všichni bití, ale nedošlo k tomu. Byl jsem od svých kamarádů oddělen, vyslýchán a pak dva z nás byli jsme svázáni a tak jsme museli ležet devět hodin, až jsme byli skoro doděláni... V následujícím období však došlo ještě k jedné události ...předtím odevzdal vrchní knihy, které nám odebral, farářovi a ten je uschoval v jedné světnici svého dvora. To vypožirovali čeledínové a ukradli mu knihy, že tam nezůstala ani jediná. Viník byl později vyšetřen, akci zorganizoval syn starosty Davida Nitschmanna – Koláře, Melchior. ...žalářník ho přivázal ke sloupu s rukama za zády a nechal ho tak několik hodin stát, až mu vyrážela krev z kůže a pot mu tekla hrůzou a horkem. Konečně ho zase propustili za posměšků a honění. K tomu ale patrně došlo až během čtvrtého vyšetřování. Poté co se Melchior trochu zotavil, utekl do Herrnhutu. Jeho zdraví však bylo podlomeno natolik, že v r. 1729 zemřel. Svazování nebylo obyčejné svázání nýbrž speciální způsob sešňarování rukou, při němž došlo k zamezení přítoku a odtoku krve do předloktí. ...Já jsem měl pobýt celý rok ve vězení a měl jsem k tomu zaplatit 50 tolarů pokuty, ostatním se vedlo lépe, ale každý kdo chodil do shromáždění, měli čtyři týdny nuceně pracovat... Starosta obce: Hrabě po čtrnácti dnech zase odejel. Dříve však jsem ho prosil, aby nás tak tvrdým vězením netrestal a tak jsem s ním hovořil, že mu slzy vstoupily do očí. Odvrátil se však ode mne a řekl: „Mé děti! Nemohu vám už pomoci, jste v rukou konsistoře“. Po sedmi týdnech přišli od ní dva komisaři...

4. Inkviziční vyšetřování začalo 29. listopadu. Přijely dvě duchovní osoby z olomoucké konsistoře, velmi pečlivě všechny vyšetřovali, sepsali výsledkové protokoly a byly vyneseny rozsudky: Za držení 1 evangelické knihy - pokuta 10 tolarů a 6 týdnů nucených prací, za chození do Těšína a za chození do shromáždění - další pokuty a nucené práce. Potom mi předčítali

císařská ustanovení, jak se mnou budou nakládati a chtěli z toho udělat veřejné kacířství a všechno mělo přijít před soud. To poděsilo naši obec natolik, že schvalovala všechno, co se jí předkládalo, ač v srdci jinak smýšleli, my však, kteří jsme nechtěli souhlasit, jsme měli být deportováni a bíděně zahynout. Soud proběhnul 7 prosince. Celkem bylo ze Suchdolu stíháno 185 osob, z Kunína 270 osob. Nejvyšší trest dostal David Schneider ze Suchdolu - 1 rok prací a 50 tolarů. Po ukončení soudního procesu nebylo všemu konec. Když věznění pochopili, že nemůžou očekávat nic jiného než smrt, obrátili svou pozornost k možnosti útěku z vězení, což se jim některým podařilo.

Pronásledování pokračovalo i v dalších letech, i když v menší míře, až do vydání tolerančního patentu r.1781.

Způsoby trestání:

Zavření do klády: Z životopisů nemáme zprávy o používání tohoto zařízení na Kunínském panství. V té době to však byl nejběžnější nástroj na zajištění vězně, pro jeho jednoduchost výroby.

Kozel: Běžný mučící nástroj používaný k udržování disciplíny mezi poddanými. Na dřevěném kozlu s ostrou hranou musel trestaný sedět i několik hodin. Někdy mu na nohy zavěšovali závaží. *„Byl jsem od svých kamarádů oddělen, znovu vyslýchán a pak dva z nás byli jsme na kozlu napjati a tak jsme museli 9 hodin ležet, až jsme byli téměř hotovi. Potom každého zvlášť vyslýchali, aby konečně vše najevo vyšlo.“*

Okovy neboli železa: Používaly se dva druhy. Menší pro ruce sloužily k transportu vězňů. Větší pro nohy sloužily k zajištění vězně v noci. Křížovým otvorem se provlékl řetěz. *„Příštího dne byli předvoláni ti, kteří konali shromáždění a byli zavřeni po 10 osobách do zvláštního vězení. Někteří byli dáni do okovů.“*

Práce v železech: V životopisech se neuvádí, jaké práce vězňové v Kuníně vykonávali. Šlo patrně o práce na úpravě komunikací nebo na stavbách, kde byli přikováni ke kolečkům. Po ukončení trestu většinou následoval další, pokud se vězeň nevrátil ke katolickému vyznání. *„Byli jsme zase ukováni do želez po dvou. Jen já dostal jsem pár želez sám. A tak jsme byli nuceni pracovat. Já jsem měl pobýt rok ve vězení.“*

Bití: Tělesný trest bití lískovkou byl běžným trestem. Vykonával se na lavici, ke které byl vězeň připoután. *„Třetího dne jsme měli být všichni bití, ale nedošlo k tomu...“*

Vypálení cejchu na čelo: Zlodějům se vypalovala rozžhaveným železem na čelo šibenice, kacířům kříž. Znamenalo to, že odsouzený byl vyhnán ze země. Rozině Hauerové, narozené 1705, byl vypálen na čele kříž. Roku 1726 odešla do Herrnhutu. V letech 1744-1772 působila na misi v Americe mezi Indiány.

Vrchnostenské vězení v Kuníně: Vězňové byli zavíráni na různá místa. Za vyšetřovací vazbu sloužil čeledník, případně chlévy. Těžší případy zavírali do dřevěné tříposchodové věže u zámku, jejíž existence je nejasná. Dále se mluví o vězení za trojícími dveřmi, odkud byla malá naděje vyjít zdráv na svobodu. Domnívám se, že tohoto vězení bývalo užíváno jen výjimečně. Pravděpodobně šlo o sklepy pod správní budovou statku, které byly zaplavovány vodou z Jičínky, takže někdy museli vězňové stát po kolena ve vodě. Uvěznění v tomto prostředí se rovnalo trestu smrti. Trestu smrti se také rovnalo odsouzení na galeje nebo k pevnostním pracem. Zdejší odsouzení bývali odesíláni do Olomouce, Fulneka, Lipníku a Brna. ... *„Otec byl vsazen do vězení. To se stalo několikrát a jednou byl v žaláři po celý rok. Když jsem se ho jednou ptala, jak může tak mnohé utrpení vydržet, odpověděl: „Trpět pro Krista není těžké!“*

Písemnosti nevydaly dosud všechna svědectví, je nutno porovnávat jednotlivé výpovědi Moravanů někdy se rozcházející, proto si často vypomáhám slovem „patrně, asi“. Také sklepení v Kuníně pod správní budovou jsou přes 50 let zazděna a nepřístupná. Úzká okénka dovolují, aby se dovnitř podívalo jen oko fotoaparátu, staří pamětníci však vzpomínají na kovové kruhy ve zdi, které patrně sloužily k přivazování, koho jiného než vězňů.

Psáno pro časopis Poodří, vyšlo v č. 2/2005, s.42.

Pro www.go-east-mission.net převzato z podkladu zaslaného autorem a s jeho svolením.